

Innhold

FORORD TIL 3. UTGAVE	9
----------------------------	---

KAPITTEL 1

ORGANISASJONSTEORI FOR OFFENTLIG SEKTOR ...	11
En organisasjonsteoretisk tilnærming til offentlig sektor.....	11
Forskjeller mellom offentlige og private organisasjoner.....	15
Kjennetegn ved offentlige organisasjoner	17
En organisasjonsteori for offentlig sektor	20
Det som perspektivene skal forklare	23
Strukturer, prosesser og oppgaver i offentlige organisasjoner. . .	26
Begrenset rasjonalitet, statsvitenskap og organisasjonsteori . . .	28
Bokas disposisjon	30
Litteratur	32

KAPITTEL 2

DET INSTRUMENTELLE PERSPEKTIVET	34
Organisasjoner som instrumenter.....	34
Konsekvenslogikk – formålsrasjonelle handlinger	36
Formell organisasjonsstruktur.	38
Strukturelle trekk og faktiske handlinger	43
Koalisjoner og interessehevding	45
Omgivelser og valg av organisasjonsstruktur.....	47
Styring gjennom utforming og bruk av handlingsrom	48
Rasjonell kalkulasjon og politisk/sosial kontroll	49
Litteratur	51

KAPITTEL 3

KULTURPERSPEKTIVET	52
Organisasjonskultur	52
Logikken om det kulturelt passende	54
Organisasjonskultur som forklaringsfaktor	57
Etablering og endring av en organisasjonskultur	59
Betydningen av historiske røtter for kulturelle utviklingsveier. .	61
Kjennetegn ved politisk-administrative kulturer	64
Organisasjonskultur og lederskap	65
Demografi og kultur.	66

Institusjon og omgivelser – kultur i en videre politisk systemkontekst.	68
Fordeler og ulemper med en sterkt utviklet organisasjonskultur .	70
Kontekstualisering, etikk og tillit	72
Litteratur	73
KAPITTEL 4	
MYTEPERSPEKTIVET	75
Myter – sosialt skapte normer i institusjonelle omgivelser. . . .	75
Myters innhold	78
Forholdet mellom ulike oppskrifter	80
Elastiske oppskrifter	81
Etablering og spredning av myter	82
Betingelser for spredning av organisasjonsoppskrifter	86
Når rasjonaliserte oppskrifter skal tas inn og tas i bruk	90
Rasjonaliserte oppskrifter i instrumentell og institusjonell fortolkning.	95
Litteratur	97
KAPITTEL 5	
MÅL, VERDIER OG MOTIVASJON.	99
Mål, verdier og motivasjon i organisasjoner	99
Definering av mål.	100
Formulering og utvikling av mål	103
Kjennetegn ved mål i offentlige organisasjoner.	108
Mål- og resultatstyring	111
Verdier i offentlige organisasjoner.	113
Motivasjon i offentlige organisasjoner.	118
Effektene av mål, verdier og motivasjon i offentlige organisasjoner	119
Litteratur	121
KAPITTEL 6	
LEDELSE OG STYRING	123
Styring og ledelse i organisasjoner.	123
Mer styring enn ledelse – et instrumentelt perspektiv	125
Mer ledelse enn styring – et kulturelt perspektiv.	126
Symbolske aspekter ved ledelse og styring.	127
En kompleks relasjon mellom ledelse og styring.	128
Typer av politisk og administrativ ledelse	130
Ledelsesfunksjoner og lederroller	132
Ledelse og nivå.	134
Ledelse og ansvar	135

Ledelse og publikum	138
Ledertrekk og lederstiler	140
Ledelse og kontekst	143
Ledelse og styring i offentlige organisasjoner	145
Litteratur	150
KAPITTEL 7	
REFORMER OG ENDRINGER	152
Reformer og endringer i organisasjoner	152
Organisering av reformarbeidet	155
Reformprogrammer og reformtiltak	159
Forløp og utfall av reform- og endringsprosesser	166
Reformer og endringer i den sentrale politiledelsen	169
Perspektiver og sammenhenger	172
Litteratur	173
KAPITTEL 8	
EFFEKTER, LÆRING OG IMPLIKASJONER	175
Organisasjonsutforming har betydning, men effektene er tvetydige	175
Perspektiver og effekter	176
Effektbegrepet – tvetydig og mangesidig	178
Problemer med å måle effekter	184
Utfordringer ved resultatmåling og effektstudier	187
Kunnskap om effekter	195
Det finnes ikke én beste løsning. Læring og effekter	200
Litteratur	202
KAPITTEL 9	
FORSTÅELSE OG VIRKEMIDLER	205
Perspektiver, virkemidler og strategier	205
Komplekse og dynamiske handlingslogikker	206
Mot en konstruktiv organisasjonsteori for offentlig sektor	216
Det normative grunnlaget for offentlige organisasjoner	218
Kontekstens betydning	219
Hvordan drive reformarbeid	222
Framtidsutsikter	224
Litteratur	227
STIKKORDREGISTER	230
OM FORFATTERNE	238

Forord til 3. utgave

Dette er ei lærebok i organisasjonsteori med et særlig fokus på offentlig sektor. En organisasjonsteoretisk tilnærming til offentlig sektor forutsetter at man ikke kan forstå innholdet av den offentlige politikken og offentlige beslutninger uten å analysere styringsverkets organisering og virkemåte. Boka dekker et behov for kombinasjonen av empiri fra norsk offentlig sektor og faglig tilknytning til statsvitenskap. Offentlig sektor står overfor store utfordringer og er inne i omfattende omstillingsprosesser, noe som gjør behovet for ei bok med en slik innretning spesielt stort. Boka er forankret i en faglig tradisjon som kombinerer organisasjonsteori, demokratiteori og studiet av beslutningsatferd i formelle organisasjoner.

Vi konsentrerer oppmerksomheten om ett instrumentelt og to institusjonelle perspektiver. Et hovedskille mellom disse perspektivene er at den første typen ser på offentlige organisasjoner som et redskap eller verktøy som står til disposisjon for lederne. Institusjonelle perspektiver åpner for at organisasjonene har egne uformelle regler, verdier og normer som har en selvstendig innflytelse på beslutningsatferden, og at de ikke på en enkel måte tilpasser seg skiftende styringssignaler fra ledere. Innenfor et instrumentelt perspektiv skiller vi mellom en hierarkisk variant, hvor ledernes kontroll og rasjonelle kalkulasjon står sentralt, og en forhandlingsvariant, som åpner for interessehevding, kompromisser og forhandlinger mellom aktører med delvis motstridende mål. Når det gjelder de institusjonelle perspektivene, skiller vi mellom et kulturperspektiv, eller forestillingen om institusjonaliserte organisasjoner, som fokuserer på uformelle, interne verdier og normer i organisasjonen, og et myteperspektiv, eller forestillingen om institusjonaliserte omgivelser, som fokuserer på betydningen av de verdiene og normene som finnes i organisasjonens omgivelser.

Vårt utgangspunkt er at offentlige organisasjoner på fundamentale måter er forskjellige fra private organisasjoner. De skiller seg fra hverandre ved at offentlige organisasjoner har en overordnet politisk ledelse, og ved at de ofte er multifunksjonelle og skal ivareta delvis motstridende hensyn. Dessuten opererer de fleste offentlige organisasjoner ikke på et økonomisk marked. Vi ønsker med denne boka å utfordre en ensidig økonomisk analyse av politikk og samfunn ved å trekke veksler på mer sentrale deler av demokratiteori og organisasjonsteori. Ut fra en organisasjonsteoretisk tilnærming forankret i statsvitenskap er det ikke nok å konsentrere oppmerksomheten om økonomisering og kostnadseffektivitet. Offentlig sektors virkemåte må beskrives, analyseres og vurderes ut fra en demokratisk-politisk tilnærming, som setter sektorens verdi-, interesse-, kunnskaps- og maktgrunnlag i fokus.

Først presenteres hovedtrekk ved det instrumentelle perspektivet, kulturperspektivet og myteperspektivet i egne kapitler. Deretter redegjøres det for fire sentrale aspekter ved offentlige organisasjoner: mål, verdier og motivasjon, ledelse og styring, reformer og endringer, og effekter og implikasjoner. For hvert av temaene diskuteres hvordan de håndteres i lys av de tre perspektivene. Boka avsluttes med et kapittel om forståelse og virkemidler, som drøfter relasjonene mellom perspektivene og peker på en utvikling mot et transformativt perspektiv.

Vi har søkt å forenkle og popularisere viktige innsikter som er opparbeidet gjennom mange forskningsprosjekter og lang undervisningserfaring. Det er lagt vekt på å eksemplifisere ved å vise til empiriske studier av virkemåten til norske offentlige organisasjoner og aktuelle administrative reformer. Vi har valgt ikke å ha henvisninger i teksten, men for denne utgaven har hvert kapittel fått mer omfattende lister med litteratur for de temaene som behandles.

I den 3. utgaven har vi innarbeidet materiale fra nyere relevante studier om sentralforvaltningen fra Norge og andre land. Vi har også oppdatert boka med aktuelle eksempler og med endringer i sentrale politisk-administrative organisasjoner. Følgende tema har fått mer utførlig omtale: motivasjon og verdier i offentlig sektor, interessehevding og forhandlinger, samordning og håndtering av gjenstridige problemer (wicked issues), samt en mer omfattende diskusjon om kunnskaper om effekter.

Boka har blitt til gjennom et tett samarbeid mellom forfatterne basert på et faglig nettverk som har utviklet seg de siste 30–40 årene. Siden forrige utgave av boka har en av forfatterne, Paul G. Roness, avgått ved døden. Vi ønsker å understreke hans tidligere betydelige bidrag til boka ved å beholde hans navn som medforfatter i denne utgaven. Boka har dessuten fått med Morten Egeberg som ny medforfatter.

Vi ønsker å takke forvaltningsforskningsmiljøet og det organisasjonsteoretiske, statsvitenskapelige fagmiljøet i Norge som har gjort det mulig å skrive denne boka. Vi trekker også store veksler på våre kollegaer rundt i verden i dette arbeidet. Vi takker dessuten Norges forskningsråd for gjennom en årrekke å ha stilt midler til rådighet for ulike forskningsprosjekter som vi har kunnet øse av i arbeidet vårt. Forlagsredaktør Per Robstad har fulgt arbeidet med denne og forrige utgave tett opp og takkes for det.

Oslo/Bergen/Tromsø, 20.04.2015

*Tom Christensen
Morten Egeberg
Per Læg Reid
Kjell Arne Røvik*